

PLASTİK SANATLAR >>>

Yapay zekâ kullanarak yaptığı çalışmalarla dünya çapında ses getiren Refik Anadol, Pilevneli’de açtığı “Makine Hatıraları: Uzay” başlıklı yeni sergisinde NASA’nın 60 yıllık arşivini görselleştiriyor. Anadol, “Asıl derdim, geçmişi geleceğe taşımak. Bu sergi de geçmişle geleceğin iç içe geçtiği bir anlatıdan doğdu,” diyor.

20

Anadol, oluşturduğu ortak rüya havuzunu kendi dijital üslubuyla izleyiciyle paylaşıyor.

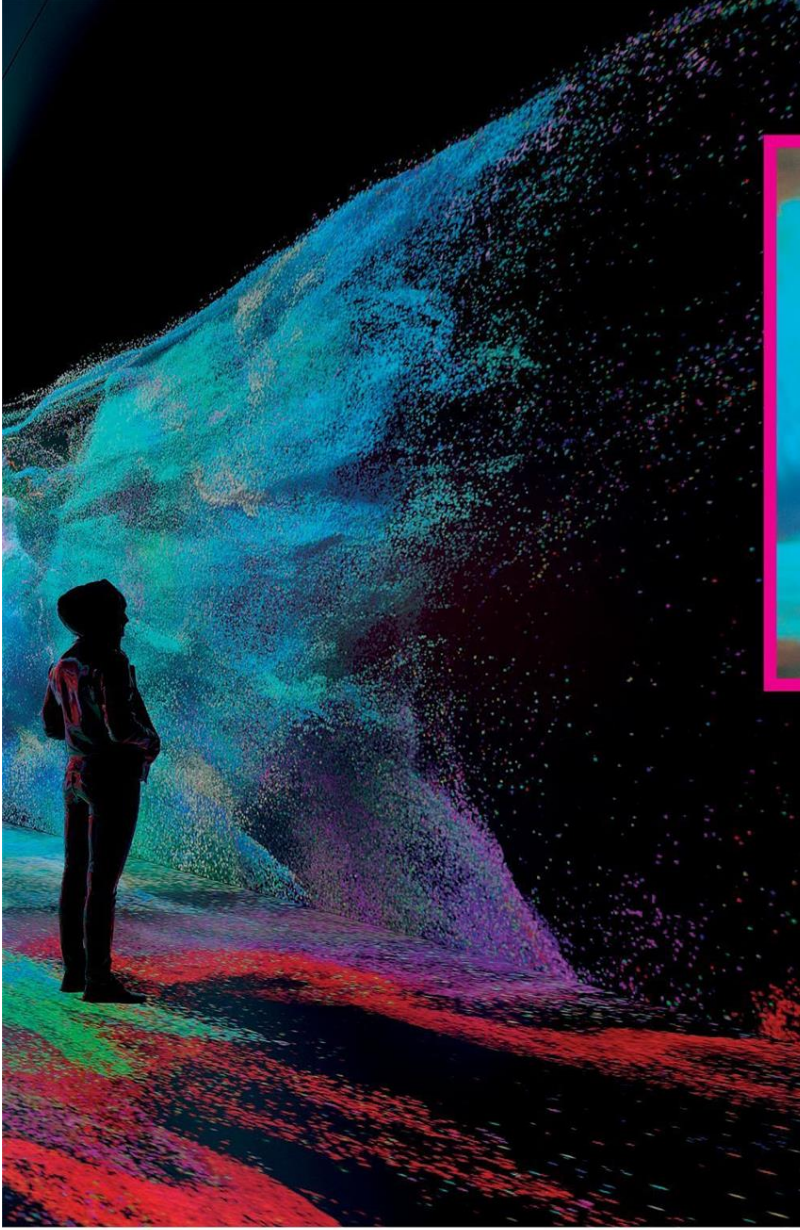
Çağdaş bir Jules Verne: Refik Anadol

EGE IŞIK ÖZATAY
isik.ege@gmail.com

Çağdaş bir Jules Verne olarak tanımlayabileceğimiz yeni medya sanatının dünya çapındaki ismi Refik Anadol, zaman ve mekânın zihnimizdeki farklı formlardaki iz düşümünü uzay, yapay zekâ ve veriler ekseninde araştırıyor. Bu kez rüyaların, hatıraların ve zaman kırılımının peşine düşen Anadol, “Makine Hatıraları: Uzay” başlıklı yeni sergisiyle Pilevneli Project Dolap-

dere’de izleyici karşısına çıkıyor.

“Rüya Kayıtları”nda Theodor W. Adorno, Freud’un “Rüyalar bilinçaltına giden kral yoludur” sözünü destekleyecek şekilde, rüyalarının ham hâlini gösterir bize. Refik Anadol da sergisinde ortak bir rüya havuzu oluşturuyor ve bunu kendi dijital üslubuyla izleyiciyle paylaşıyor. Sergisi iki bölümden oluşuyor; “Hatıralar” ve “Düşler”. Bölümlerin her biri, insanlığın uzay ke-

Üç yıl boyunca Nasa mühendisleri ile birlikte çalışan sanatçı, 21. YY'ı "uzay ve yapay zekâ çağı" olarak tanımlıyor.

geleceği tahmin etmekle geçen bir deneyim şekli bilimkurgu; temel ilham kaynaklarımdan biri. Philip K Dick, William Gibson gibi isimler referanslarım olabilir... "2001: A Space Odyssey"-den çok fazla hissiyat göreceğiz bu sergide. Uzaydaki üç adet makinanın hatıralarıyla bir yapay zekânın gördüğü rüyaları deneyimleyeceğiz. Bu rüyalar bir veri resmi, veri heykeli, izleyiciyi çevreleyen bir sinematik deneyim olarak ortaya çıkacak. Makinanın hayal ve hatıralarından bir yapay zekâ ne yapabilir? Bu sorunun cevabını ararken hayal gücümüzün sınırlarını zorlayabileceğiz. Son dört aydır yeni çıkan birkaç yapay zekâ algoritması sayesinde gerçeğe çok yakın, sentetik görseller üretmeyi başardık. Bilim insanının bile Mars yüzeyi mi değil mi anlayamadığı bir veriden bahsediyoruz. Kamusal alanda herkesin ulaşabildiği bir veriye başka bir açıdan bakıyoruz. Hepsi bilimkurgu temeline dayanıyor.

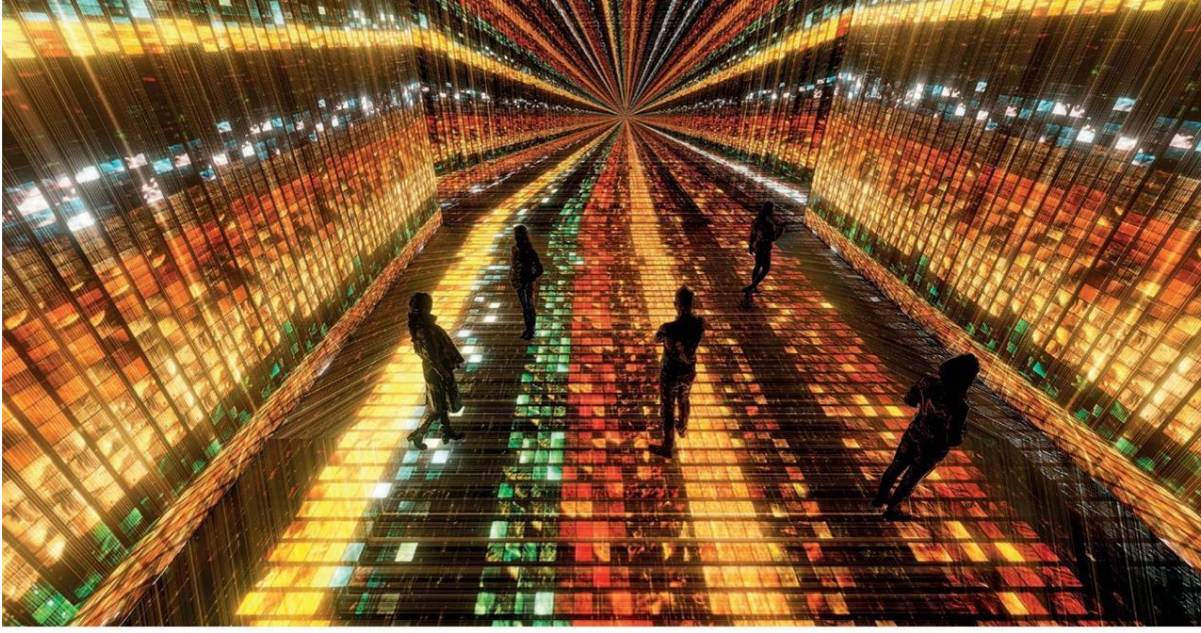
şiflerine farklı bir estetik perspektif ve tematik yönelimle yaklaşıyor. Sanatçı, sergide yer alan çalışmalarda ISS, Hubble ve MRO uzay teleskopları tarafından kaydedilen ve şimdiye kadar bir sanat enstalasyonunda kullanılan en büyük uzay temalı veri kümesinden (iki milyondan fazla görüntüden) yararlanıyor. 2017 yılında Nvidia'nın desteğiyle çok kapsamlı yapay zekâ algoritmalarını işlerinde kullanmaya başlayan Anadolu, "21. YY. kesinlikle uzay ve yapay zekâ çağı ve tek bir sergide ikisini bir araya getirebilmek, benim için çok önemliydi," diyor. Yaklaşık üç yıl boyunca düzenli olarak NASA mühendisleri ile 60 yıllık arşivlerine farklı açılardan bakarak serginin veri kaynağını oluşturan Refik Anadolu ile distopya, uzay, gelecek, üç boyutlu veri heykelleri ve yapay zekâ hakkında konuştuk.

Siberpunk ya da bilimkurgu edebiyatıyla yaptılarınız arasında bir bağlantı kurabilir miyiz?

Kendimi tam olarak bir bilimkurgu nerd'ü olarak tanımlayabilirim. "Blade Runner"ı izlediğimden bu yana bir makinanın insanla olan muhtemel ilişkisi hep aklımda olan bir fikirdi. Bir bilimkurgusever olarak uzayı ayırmak da mümkün değil. Yakın

"Makine Hatıraları: Uzay" serginizin fikrini ateşleyen NASA Jet İtki Laboratuvarı ile yollarınız nasıl kesişti? Solucan delikleri, uzay boşlukları ve ışık hızı sanat pratiğinizi nasıl etkiledi? NASA ile yürüttüğünüz çalışmanın sergiye dönüşmesi ne kadar zamanınızı aldı?

NASA JPL ile kurumun 60 yıllık arşivlerini görselleştirip yeni binalarının girişine bir veri heykeli hazırlamak için 2018 yılında iş birliğine başladık. Heykelimizi kısa zaman önce tamamlayıp yerleştirmesini yaptık ve harika geri bildirimler aldık. Üstesinden başarıyla geldiğimiz bu zor projenin güzel sonuçlarının yanında, bizzat sürecin kendisi de benim gibi hem bilimkurgu hem yapay zekâ hem de büyük veriyle bu kadar iç içe olan bir sanatçı için çok ilham verici bir deneyimdi. Yaklaşık üç yıl boyunca, dünyadan uzaya gönderilmiş en kapsamlı teleskopların bize taşıdığı görsellerle beslenen bir eseri düşünmek, "Teleskopların da da anıları, seyahatnameleri var" gibi bir düşünceyi de beraberinde getirdi. Ve bunca görüntüyü yapay da olsa belleklerinde toplayan teleskopların da rüya görebileceği ihtimali böylece ortaya çıktı.

İzleyici, uzayın saklı belleğine bir yolculuğa çıkıyor.

İstanbul'daki ilk serginiz "Eriyen Hatıralar"da insanın görünmeyen, elle tutulamayan belleğine dair görsel bir yolculuğa çıkmıştık. Bu defa "Makine Hatıraları: Uzay" sergisinde, uzayın saklı belleğine geçiş yapıyoruz. Hem sanatsal keşifleriniz hem de bilimsel meraklarınız "bellek" merkezinde hareket ediyor diyebilir miyiz?

Gerek insan belleği, gerek 'kolektif bellek' düşüncesi -ama daha da önemlisi, bu iki belleğin kesiştiği noktalar- hem bilim hem de sanatta üzerine çok düşünülmüş ve daha da düşünülecek konular. Yıllar önce "Eriyen Hatıralar" başlıklı eserimde şahsi bir hikâyeden yola çıkarak "Hatıralarımızı kaybetmemek için ne yapabiliriz?" sorusuna sanat ve teknoloji ekseninde bir cevap bulmaya çalışmıştım. Aslında o zamandan beri stüdyo olarak yaptığımız hemen hemen her işe başlarken ekip arkadaşlarıma bu soruyu hatırlatıyorum. 2019 yılında New York'ta gerçekleştirdiğimiz sergide ya da geçen yıl Güney Kore'nin başkenti Seul'de, ünlü mimar Zaha Hadid'in ikonik binalarından biri üzerine yansıttığımız eserde, bir şehrin hatıralarını ve kolektif bellek kavramını mimari ile temsil etmenin yollarını aradık. Bugün Pilevneli'de sizlerle paylaştığımız eserler, benzer konuların "evrenin hafızası" gibi daha kapsamlı, daha bilinmez ve dolayısıyla tahayyüle daha açık bir veri kümesi aracılığıyla sorgulanması sonucunu ortaya çıkartı diyebiliriz. Fakat bu soruyu farklı platformlar ve veri kümeleri ışığında tekrar tekrar sordukça, kendimizi, bir şekilde insan belleğinin kapasitesini sorgularken bulduğumuzu da belirtmem gerek. Son günlerde bizi çok heyecanlandıran haberlerden biri de eserlerimizin ve araştırmalarımızın hafızayı etkileyen bazı nörolojik hastalıkların tedavisinde terapi amaçlı kullanılabilme ihtimali. Önümüzdeki aylarda sinirbilim ve sanat üzerine heyecanlı birçok yeni araştırma projesi paylaşacağız.

Bu sergide yüzünüzü astronomiye dönüp bambaşka bir bilinmeyen, sanat aracılığıyla yorumluyorsunuz. "Görünmeyeni görünür kılmayı" parola edinmiş bir sanatçı olarak sanat, yapay zekâ ve teknolojinin verileri açığa vurmada geldiği noktayı kendi işleriniz üzerinden anlatabilir misiniz?

"Görünmeyen" kelimesi benim için "göz önünde olmayan" anlamına geldiği kadar "görünmesi için şekil değiştirmesi gereken" anlamına da geliyor. Yapay zekânın ve teknolojinin geldiği

bu noktada sadece verinin ya da bilginin değil, aklımıza gelebilecek maddi ve manevi her şeyin başka şekillere bürünebileceğini ve böylelikle daha iyi anlaşılabilirliğini düşünüyorum. Bunu düşünen, bir fırçanın ve makinenin bilinci ile üretimlerime katkıda bulunması olarak okuyabiliriz. Son zamanlarda parçası olduğum ve epeydir üzerinde düşündüğüm kripto sanat dünyası, sanat galerilerinin ve koleksiyonerliğin başka bir şekil alabilme potansiyelini sorgulatan bir oluşum. Eserlerime de her zaman sonsuz bir dönüşme ve değişme potansiyeliyle başlıyorum. Öyle ki bazen makinenin bulguları, bizi hiç hayal etmediğimiz yerlere götürüyor ya da verinin kendisi daha önce farkına varmadığımız bazı gerçekleri görmemizi sağlıyor.

Eserlerinizde hatıra, veri, bilgi, arşiv, tarih ve hatta pigment kavramlarını, birbirinin yerini alabilecek şekilde kullandığınız göze çarpıyor. Uzay verilerini kullanırken bu kavramlar arasındaki benzerlikler ve geçişler size nasıl ilham verdi?

Aslında tüm bu kavramları ve kelimeleri zihnimde "İnsanlığın Mirası" başlığı altında toplayabilirim. Tek başına veri ya da tek başına tarih anlatısı, ne yazık ki, insanlık hakkında yeterince bilgi veremiyor ve elimizde yapay zekâdan makine öğrenimine, en son veri görselleştirme tekniklerinden sanatsal yaratıcılığa kadar bunca araç varken, bu mirası mümkün oldukça muhafaza etmek ve geleceğe taşımak, hem bir sorumluluk hem de sınırsız bir hayal gücü tetikleyicisi. Yani asıl derdim, geçmiş geleceğe taşımak. Ve "Makine Hatıraları: Uzay" geçmişle geleceğin iç içe geçtiği bir anlatıdan doğuyor. Uzay bilimi çok kısa bir zaman diliminde çok büyük yol kat etmiş bir bilim dalı ve keşfetme ile öğrenmenin neredeyse eş zamanlı gerçekleştiği bir disiplin. Bazen kendimizi bir bilimkurgu filminin içindeymiş gibi hissediyoruz ya da uzayla ilgili bir film izlerken, beyazperdede gördüğümüzün gerçekleşebileceğine kolaylıkla ihtimal veriyoruz. Yani uzayda tarih, geleceğin üzerine katlanıyor bir nevi. Sergide de zamanın, tarihin ve anıların birden fazla tanımlı ve algılanış biçimi olduğunu, eserlerin çok yönlü deneyimlenme biçimleriyle temsil etmeye çalıştık. **MS**

*Pilevneli Gallery Dolapdere/ <https://www.pilevneli.com/>
Bitiş tarihi: 25 Nisan 2021*